

tet forskellige produktionsmåder, og det grønlandske samfund kan måske udvikle en anden type dominans end den kapitalistiske, eller en ny type af det kapitalistiske dominansforhold - til inspiration for andre samfund.

Johannes Michelsen

Dag Seierstad, Når jobbene forsvinner ... - En bok om krise og overflod, Oslo: Pax Forlag, 1980, 224 s., 81,75 kr.

Den norske økonom Dag Seierstad har med denne Pax-udgivelse taget temaet "økonomiske kriser" op til en nærmere behandling - både teoretisk og konkret, således at også ikke-økonomer kan være med. Bogen er samtidigt et bidrag til den række af indlæg om formuleringen af "en socialistisk krisepolitik", der de senere år er fremkommet i både Danmark, Sverige og Norge.

De i bogen tre første hovedafsnit behandler dels kriser og kriseteorier i perioden fra kapitalismens gennembrud i begyndelsen af 1800-tallet til afslutningen af det store efterkrigsopsving i de vestlige industrilandes økonomier efter 1945 (Del 1) samt hele efterkrigsperioden i helhed frem til i dag (Del 2). Dels den aktuelle marxistiske debat om kriseteori (Del 3), hvor Seierstad i mangfoldigheden af teorier og uenigheder udskiller 6 (seks) hovedperspektiver inden for marxistisk inspireret eller orienteret kriseteori:

- overakkumulationsteoriene - eller teoriene om profitratens faldende tendens
- teoriene om underforbrug ("underkonsumption")
- teoriene om en "profitklemme"
- teoriene om de lange bølger og stadierne i kapitalismens akkumulationsproces
- teoriene om strukturkrise og mangel på produktionsopgaver
- teoriene om offentlig finanskrise og politisk overbelastning

Flere af teoriene (for eksempel om profitratefald og underforbrug) kan finde solid støtte hos Marx og har således givet ophav til en omfattende diskussion om, hvem der har den rette fortolkning af Marx.

Seierstad anser denne strid for uinteressant og ufrugtbart, idet det afgørende må være, hvordan man i dag kan begrunde disse kriseteorier, og hvad de kan forklare eller ikke forklare af krisefænomener og økonomisk udvikling. I tillæg til diskussionen af de enkelte kriseteorier forsøger forfatteren at indplacere disse i et bredere politisk perspektiv på kapitalismens udvikling.

Seierstad anlægger således generelt en åben og udogmatisk synsvinkel på behandlingen af kapitalismens konkrete udvikling og forståelsen heraf, idet hans synspunkt er, at man historisk kan antage, at der har været forskellige typer kriser, samt at de forskellige marxistiske kriseteorier udmærket kan være forenelige. Grundlaget er således lagt for en åben og fordomsfri diskussion af de enkelte kriseteoriers politisk-praktiske anvendelighed, som grundlag for formuleringen

tet forskellige produktionsmåder, og det grønlandske samfund kan måske udvikle en anden type dominans end den kapitalistiske, eller en ny type af det kapitalistiske dominansforhold - til inspiration for andre samfund.

Johannes Michelsen

Dag Seierstad, Når jobbene forsvinner ... - En bok om krise og overflod, Oslo: Pax Forlag, 1980, 224 s., 81,75 kr.

Den norske økonom Dag Seierstad har med denne Pax-udgivelse taget temaet "økonomiske kriser" op til en nærmere behandling - både teoretisk og konkret, således at også ikke-økonomer kan være med. Bogen er samtidigt et bidrag til den række af indlæg om formuleringen af "en socialistisk krisepolitik", der de senere år er fremkommet i både Danmark, Sverige og Norge.

De i bogen tre første hovedafsnit behandler dels kriser og kriseteorier i perioden fra kapitalismens gennembrud i begyndelsen af 1800-tallet til afslutningen af det store efterkrigsopsving i de vestlige industrilandes økonomier efter 1945 (Del 1) samt hele efterkrigsperioden i helhed frem til i dag (Del 2). Dels den aktuelle marxistiske debat om kriseteori (Del 3), hvor Seierstad i mangfoldigheden af teorier og uenigheder udskiller 6 (seks) hovedperspektiver inden for marxistisk inspireret eller orienteret kriseteori:

- overakkumulationsteoriene - eller teoriene om profitratens faldende tendens
- teoriene om underforbrug ("underkonsumption")
- teoriene om en "profitklemme"
- teoriene om de lange bølger og stadierne i kapitalismens akkumulationsproces
- teoriene om strukturkrise og mangel på produktionsopgaver
- teoriene om offentlig finanskrise og politisk overbelastning

Flere af teoriene (for eksempel om profitratefald og underforbrug) kan finde solid støtte hos Marx og har således givet ophav til en omfattende diskussion om, hvem der har den rette fortolkning af Marx.

Seierstad anser denne strid for uinteressant og ufrugtbar, idet det afgørende må være, hvordan man i dag kan begrunde disse kriseteorier, og hvad de kan forklare eller ikke forklare af krisefænomener og økonomisk udvikling. I tillæg til diskussionen af de enkelte kriseteorier forsøger forfatteren at indplacere disse i et bredere politisk perspektiv på kapitalismens udvikling.

Seierstad anlægger således generelt en åben og udogmatisk synsvinkel på behandlingen af kapitalismens konkrete udvikling og forståelsen heraf, idet hans synspunkt er, at man historisk kan antage, at der har været forskellige typer kriser, samt at de forskellige marxistiske kriseteorier udmærket kan være forenelige. Grundlaget er således lagt for en åben og fordomsfri diskussion af de enkelte kriseteoriers politisk-praktiske anvendelighed, som grundlag for formuleringen

af en socialistisk krisepolitik.

I bogens fjerde del stiller Seierstad dels spørgsmålet om "Hvorvidt vi står over for en krise?" og dels i bekræftende fald spørgsmålet "Hvilken slags krise står vi overfor?"

Seierstads egen vurdering og svar på disse to spørgsmål kan kortfattet sammenfattes således, at vi i de kapitalistiske industrilande står over for en krise med hensyn til produktion og beskæftigelse, som dog ikke i sig selv truer kapitalismen som system.

Denne produktionskrise er strukturel: den udspringer af det kapitalistiske systems virkemåde. Den kan derfor ikke løses ved hjælp af de sædvanlige konjunkturpolitiske indgreb.

På længere sigt udvikler kapitalismen sig uanset sådanne produktionskriser i retning af en stadig dybere samfundskrise, der sprænger rammerne for de økonomiske kriseteorier.

Seierstad understreger således nødvendigheden af en mere omfattende eller sammenfattende kriseanalyse af den moderne kapitalisme. En kriseanalyse, hvor diskussionen om økonomi, politik, social udvikling og teknologisk udvikling nødvendigvis må smelte sammen, fordi virkeligheden er for konkret og mangfoldig til, at den kan forstås tilfredsstillende inden for rammerne af almindelig økonomisk teori.

Som indeledning til bogens sidste del (Del 5) gennemgår forfatteren krisepolitikken, som den er blevet praktiseret i de vestlige industrilande i 70'erne. Denne krisepolitik har stort set været en perspektivløs vaklen mellem enten en keynesiansk eller monetaristisk inspireret økonomisk politik.

Over for denne form for krisepolitik giver Seierstad anvisninger på de nødvendige kortsigtede og langsigtede perspektiver.

Hvad angår det kortsigtede perspektiv omfatter dette et offensivt minimumsprogram for øget beskæftigelse. Ifølge dette program er det muligt på tre felter at sætte ind med tiltag, der har en øjeblikkelig virkning på beskæftigelsessituationen:

- kortere arbejdsdag
- øget støtte til kriserammede virksomheder, brancher og erhverv
- øget kollektivt forbrug

Selv om dette er kendte og ikke videre originale forslag, giver Seierstad en konkretisering og argumentation for holdbarheden af disse forslag. Den centrale pointe er, at effektiv kamp mod arbejdsløshed giver arbejderklassen initiativet i krisepolitikken og i den almene klassekamp. Kampen politiserer spørgsmålet om økonomisk udvikling og krisegennemslag. Den bidrager til at spørgsmålet om

kapitalismens fremtid som økonomisk system står på spil under krisen.

Afslutningsvis forsøger Seierstad at samle de enkelte tråde i debatten om en socialistisk krisepolitik, som den er kommet til udtryk i 70'erne og tidligere, i en række "felter for krisepolitisk handling":

- 1) Udjævning af indkomster og andre livsvilkår
- 2) Generelle virkemidler inden for en Keynes-inspireret modkonjunkturpolitik
- 3) Selektiv støtte til private virksomheder og offentlige redningsaktioner over for arbejdspladser i fare
- 4) Nationalisering og øget offentlig virksomhedsdrift
- 5) Smafundsmæssig styring af udenrigshandelen
- 6) Strukturomlægning af produktion med sigte på alternativ produktion og øget selvforsyning
- 7) Mobilisering og fremstød for øget arbejderkontrol
- 8) Strukturreformer rettet mod den kapitalistiske produktionsmåde

En kortsigtet beskæftigelsespolitik vil først og fremmest kunne trække på "felterne" 2-4, mens en langsigtet krisepolitik med systemændring som målsætning må arbejde inden for "felterne" 4-8. De 8 "felter for krisepolitisk handling" udgør således en blanding af områder, som dels tidligere har været afprøvet med både positive og negative resultater (for eksempel nationalisering) til følge, og dels nye og uprøvede områder (for eksempel alternativ produktion). Alt i alt udgør de en række centrale og relevante områder for "en socialistisk krisepolitik".

Seierstads bog er foruden at være en letforståelig introduktion til forskellige økonomiske opfattelser af kriseårsager og -løsninger under kapitalismen - især anvendelig i studiekredssammenhæng på universitetet og i gymnasiet, også et væsentligt indlæg i debatten om en socialistisk krisepolitik. Et bidrag til debatten, som ikke bare har relevans for norske samfundsforhold, men også er anvendelig i en dansk sammenhæng.

Bogens gennemførte pædagogiske form - kortfattede kapitler, centrale problemstillinger fremhævet i marginen, en gennemarbejdet studieplan med relevante spørgsmål til studiekredsdeltagere, en kommenteret litteraturliste over krisepolitisk og -teoretisk litteratur samt mange rammende illustrationer - gør, at bogen vil kunne bidrage til at debatten om en socialistisk krisepolitik for 80'ernes Danmark udbredes til mange uden for fagøkonomernes kreds. Dermed ville debatten få den folkelige bredde, som er en væsentlig forudsætning for at krisepolitikken under kapitalismen peger ud over kapitalismen som økonomisk system.

Jørn Kjølsseth Møller